

EN NORSK SYDHAVS-APOSTEL

Oscar Michelsen som kristnet kannibalene på Tongoa

av

ERIK SVENKE SOLUM

At vår landsmann Oscar Michelsen har utført en meget betydningsfull innsats på det kristelige og kulturelle område på Ny-Hebridene, er lite kjent her hjemme i Norge. Når våre egne misjonsblader og vår misjonslitteratur for øvrig ikke har ofret Oscar Michelsen noen oppmerksomhet — ja, nesten totalt har sprunget over ham — kan det vel ha flere årsaker. I første rekke skyldes det nok at Michelsen forlot Norge i ganske ung alder og aldri har vært knyttet til noe norsk misjonsselskap eller misjonsforetagende. Dessuten spiller det vel inn at Sydhavet har ligget i periferien av norske misjonsinteresser.

Den manglende omtale av denne pioner-misjonæren kan i dette tilfelle ikke skyte seg inn under at hans innsats ligger så langt tilbake i tiden. Så sent som i 1930-årene var den åndelige og legemlige kjempen still going strong på Tongoa. Men da hadde han riktignok passert de 80 år!

Johan Oscar Michelsen er født i Ski sogn i 1844. Faren var lensmann der. Hjemmet var solid og godt uten at økonomien var særlig bra, da barneflokken var stor. Moren var en varm kristen personlighet. Det ble til at Johan Oscar — i likhet med så mange andre norske ungdommer dengang — ville utvandre. At han nettopp kom til å dra til New Zealand, hang nok sammen med at det bød seg gunstig skipsleilighet dit. Dertil var han ikke liten eventyrlysten, og alt i gutteårene hadde han drømt om å dra til fjerne land.

Men noen tanke på å bli misjonær synes han ikke å ha hatt da han i 1867 dro fra Norge og slo seg ned på vestkysten av New Zealand. Derimot er det tydelig at religiøse interesser var vakt til live hos ham. For straks i sin første post hos en kjøp-

mann reagerte han kraftig mot alt som het søndagsarbeid og satte sin stilling inn på å ha fri hver helligdag. Dette oppnådde han også. Han hadde senere den gleden at kjøpmannen stengte butikken om søndagene og ble en avgjort kristen.

Den neste jobben Michelsen hadde, viste enda klarere hans kristelige innstilling. Han flyttet til Dunedin på sørkysten og ble bokagent for et bibelselskap, det såkalte Ottago-selskapet. I halvannet år fartet han nå vidt og bredt omkring og spredte med stort hell bibler, traktater og andaktsbøker. Ofte var han på øde og ensomme steder langt inne i skogene og lærte å ta seg fram overalt. Michelsens arbeid i denne tiden ble av banebrytende betydning for Ottago-selskapets senere så omfattende kolportør- og emissær-virksomhet på New Zealand.

På sørkysten bodde det mange skotter, og de tilhørte den presbyterianske kirke. Michelsen følte seg hjemme i denne kirken og sluttet seg til den. I sin iver for Guds rikes sak drev han en tid på som søndagsskolelærer. Mer og mer kjente han seg nå kalt til å vie hele sitt liv til kristelig arbeid. Misjonstanken ble stadig mer levende for ham, og snart sto hele hans lengsel til å bli misjonær. Først tenkte han på China, og var i full gang med å lære seg kinesisk. Men hvordan han videre skulle bli utdannet og utsendt, hadde han ingen peiling på. Det så nærmest umulig ut. En særlig hindring var det at hans helse ikke var god på dette tidspunkt — slik at han hadde måttet oppgi all reisevirksomhet for bibelselskapet.

En vakker dag dukket det vesle misjonsskipet Dayspring opp. Og det kom til å bety et avgjørende vendepunkt i Michelsens liv. Den presbyterianske kirke hadde overtatt Londonerselskapets misjonsarbeid på Ny-Hebridene, og siden midten av forrige århundre hadde deres misjonærer fått fast fotfeste på flere av øyene. Misjonsskipet Dayspring på 160 tonn var uunnværlig for utbredelsen av evangeliet blant øyfolket. Hensikten med Daysprings besøk på New Zealand var denne gang å verve misjonærer til den tredje største øy på Ny-Hebridene — Tongoa — med omliggende øyer — som hittil hadde vært uten direkte kristen på virkning.

Michelsen lot ikke denne sjansen gå fra seg. Han meldte seg til tjeneste og ble straks antatt av synoden. Etter å ha studert teologi og misjonslitteratur en kortere tid fikk Michelsen endelig sitt ønske oppfylt om å bli utsendt som misjonær. Utreisen gikk over Sidney, og etter 17 dagers stormfull seilas så Michelsen for første gang Ny-Hebridene en aprildag i 1878. Men det tok enda ett år før han ble satt i land på Tongoa, da det var litt av hvert han måtte sette seg inn i — blant annet måtte han skaffe seg det aller nødvendigste kjennskap til språkene på øya — innen han kunne ta fatt som misjonær.

Ny-Hebridene gjorde straks et mektig inntrykk på Michelsen. De frodige, evig-grønne skogene, den fruktbare jorden, der nesten all tropisk vegetasjon kunne trives, de nesten 1000 meter høye toppene, som for det meste også var skogkledte eller dekket av grovt gress, brenningen som bruste og skummet om strendene, vulkanene som i mellom lot jordens brennende indre få luft seg. Og ikke minst utsynet mot havet og farvannene omkring. Alt dette ga Michelsen inntrykket av en ren paradisk skjønnhet, har han selv uttrykt det.

Øygruppen var — da Michelsen kom dit — lite eller nesten ikke utforsket av européiske kolonimakter. Befolkningen levde sitt liv «uforstyrret» — bortsett fra den misjonsvirksomhet som var kommet i stand. Misjonærene hadde til dels nådd gode resultater på enkelte av øyene, mens det hadde lykkes mindre bra eller slett ikke på andre.

Den innfødte befolkning på Ny-Hebridene — som Michelsen selv kaller et blandingsfolk av Malaier og papuer — var på en måte ikke villmennesker. De gikk nok nesten nakne, men de bodde i hus gruppert i små landsbyer og stelte med sine haver og plantasjer. Her dyrket de rotfrukter, tobakk og mange slags grønnsaker. Kvinnene var flinke til å lage variert og velsmakende mat og drev med fletting av matter og annet håndverk. Det var nokså vanlig å holde høns, geiter og svin. Mannfolkene reiste iblant bort til andre øyer for å handle.

På den annen side — der kristendommen ikke hadde nådd — som på Tongoa — foregikk det regelrette vikingetokter, men-

neskerov, barnemord og modermord. Men verre enn alt dette var deres kannibalisme. De var menneske-etere. Ikke slik å forstå at de til vanlig spiste sine egne folk. Det var i regelen drepte fiender som ble fortært, enten innfødte av en annen stamme eller europeere. Det første forsøk på å kristne Ny-Hebridene endte med at de to misjonærene William og Harris i 1839 ble drept og ett i Dillons Bay på øya Eromanga.

De gikk forresten ikke av veien for å spise sine egne heller. Det hendte til og med at en innfødt spiste sin egen bror som var falt i kampen. I hvilken grad deres kannibalisme hadde en religiøs karakter, skal her ikke drøftes.

Det var vanlig å leve i polygami, noe som ofte førte til uenighet mennesker og stammer imellom. Høvdingene som hersket over landsbyene, lå stadig i innbitt fight med hverandre.

Noe som også splittet befolkningen på øygruppen, var de mange språk, som kunne være så ulike at man ikke forsto et kvekk av hverandres tale. På Tongoa var det f. eks. 4 helt ulike språk.

Religionen var meget sammensatt, og inneholdt elementer av primitiv religiøsitet som animisme — og endog en slags tro på en allmektig skapers og styrers eksistens.

Det var i 1879 misjonsskipet Dayspring førte Michelsen til Tongoa, som er en dryg norsk mil lang og en halv mil bred, og dengang hadde en befolkning på omkring 1200 mennesker. Med de nærmest liggende øyer var Michelsens distrikt på 2000 mennesker, som altså alle var uten direkte kristen påvirkning. Mennesker som selv det kjølige britiske admiralitet stemplet som «farlige kannibaler», for på den måten å gi et varsko til sine egne folk og alle andre som måtte forville seg inn i disse farlige farvann.

Våpenløs og mens malariafeberen raste i kroppen på ham, kom Michelsen til de øyfolkene som han heretter skulle leve blant i over 50 år. Før misjonsskipet reiste igjen, hadde to misjonærer og noen arbeidsfolk hjulpet ham med å sette opp en liten hytte han kunne bo i til å begynne med. Da dette var gjort, forlot de ham — og han sto der helt ensom og forlatt tilbake,

med noen småkasser med byttemidler, medisiner, verktøy og bøker.

Men tafatt og stakkarslig var det siste av alt han var, denne ensomme nordmannen blant menneske-eterne på Tongoa. Alt fra første stund gikk han fryktløs og frimodig omkring blant de innfødte, og prøvde å gjøre evangeliet kjent for dem.

Aldri ble det i alle de årene Michelsen var på Tongoa, krummet et hår på hans hode. Men det betyr langt fra at alt gikk så lett og smertefritt for ham. Da byttemidlene var oppbrukt, ble det straks vanskeligere å få tak i matvarer. Og en tid holdt han nesten på å sulte i hjel. Malaria-anfallene tærte hardt på kreftene de første måneder — til han etter hvert vant mer bukt med sykdommen.

Michelsen hadde en djerv og uredd måte å opptre på. Samtidig viste han stor forståenle og takt. Hans myndighet var også alltid forenet med den største mildhet. Slik vant han tillit og satte seg i respekt hos de innfødte. Men det forhindrer ikke at de en rekke ganger pønsket på å rydde ham av veien. De våget ikke å gå åpent til verks. Men planene om å snikmyrde ham var i den grad klappet og klare at man en tid lå og lurte på ham både ved dag og natt — parat til å drepe ham. Selv om han på den måten kunne være en hårsbredd fra døden, skjedde alltid noe i aller siste øyeblikk som reddet hans liv.

Engang kom en bande ville krigere inn til Michelsen. De så truende ut og spurte hvor mange geværer han hadde i huset. De hadde nemlig sett at på andre øyer der europeere handlet med de innfødte, var de hvite godt bevæpnet. De visste om den hvite manns overlegenhet i krigskunsten — og trodde bestemt at misjonæren hadde gjemt noen farlige våpen hos seg. Da Michelsen svarte han ikke hadde noen, ville de ikke tro ham. Jo, forresten hadde han ett, sa han. Michelsen grep sin bibel, løftet den i været og sa at det var hans våpen. Ved det skulle han stanse ilden fra deres våpen og beseire hele befolkningen på øya, sa han. Denne hendelsen gikk som en løpeild over øya, og mann og mann imellom gikk samtalen livlig om misjonærens merkelige våpen.

Den første inngang for evangeliet vant Michelsen da en av høvdingene gikk over til kristendommen. Riktignok var det så som så med høvdingens kristelige innsikt. For han ble så oppsatt på å kristne nabostammen at han likså godt erklærte den krig etter alle gamle, «gode» regler. Michelsen måtte bruke all sin klokskap og overtalelseskunst for å stoppe krigen. Da høvdingen innså sitt feilgrep, var han mann nok til personlig å innfinne seg i nabostammens hovedkvarter og forklarte sine forbløffede fiender at saken berodde på et mistak. Den samme høvdingen tok også senere sin kristendom alvorlig og ble en oppriktig god kristen, som i mange år var en av misjonærens beste støtter på Tongoa — trolig den beste. Han satte for øvrig livet til under forsøket på å redde en kvinne fra å drukne.

Den framgangen Michelsen hadde, gjorde mostanden enda hardere blant dem som ville bevare de gamle forholdene på øya. Dette førte til at han så seg nødt til å forlate den misjonsstasjonen han omsider hadde fått bygget — og i nattens mulm og mørke flytte over til en landsby der det var tryggere å være. Da hele den flokken som hadde stått misjonæren etter livet og hadde drevet ham på flukt, selv omkom ikke så lenge etter, gjorde dette et kraftig inntrykk på befolkningen. Flere og flere ønsket å høre evangeliet — likesom tallet vokste på dem som lot seg kristne.

Arbeidet måtte utvides ved at han lærte opp medarbeidere som kunne sendes til forskjellige kanter av øya. Disse kombinerte lærere og misjonærer hadde så visst ikke for store kunnskaper og forutsetninger. Men de gjorde en trofast og god innsats og kom til å bety meget for kristendommens videre utbredelse og endelige seier på Tongoa og nærmeste øyområde, da også dette snart ble angrepet med misjonærens våpen.

Da Michelsen enda en gang måtte flytte sin misjonsstasjon til et nytt sted, var det ikke fordi han var drevet på flukt, men fordi han måtte ha bedre plass og bygge på et mer sentralt område. Ja, denne gang var det i virkeligheten ikke tale om å flytte en stasjon. Det gjaldt simpelthen å bygge en hovedstasjon, da arbeidet hadde båret slike frukter at det var blitt fire

misjonsstasjoner i Michelsens distrikt. Selv oppholdt han seg skiftevis på stasjonene, men bodde det meste av tiden på hovedstasjonen. Som vanlig under slike forhold andre steder var det også her slik at misjonsstasjonene i like grad var skoler der barn, ungdom og eldre lærte å lese og skrive. Her gikk utviklingen så hurtig at i løpet av en ti-års periode hadde storparten av befolkningen lært å lese og skrive, ifølge Michelsens egne oppgaver.

I 1891 tok Michelsen seg en tur til Europa. Han måtte ganske enkelt unne seg litt hvil. Da kunne han se tilbake på en nesten utrolig forandring på Tongoa. Da han gikk i land på øya, fantes det som nevnt ikke en kristen der. Godt og vel ti år senere var hele befolkningen, i hvert fall i navnet, kristnet. Mens ingen dengang kunne være sikker for sitt liv, og snikmord, rov og vold hørte til dagens orden, kunne nå enhver ferdes like trygt på Tongoa som i et européisk land. Dette er det ikke bare Michelsen selv som bevitner. En engelsk marineoffiser som senere ble viseadmiral, oppholdt seg i 1891 sammen med en ekspedisjon på Tongoa for å kartlegge farvannene omkring. Han har senere skrevet at de kunne gå fullkomment trygt uten våpen overalt, selv langt inne i villmarken og oppe i fjellene. De kunne ligge i leir i ukevis uten frykt for angrep av noen art. «Denne tingenes tilstand skyldtes ene og alene Michelsen,» skrev han. «Og det var takket være hans djerve og kloke opptreden og sterke personlighet at det ble en enkel sak for oss på «Dart» å fullføre vårt oppdrag. Det var takket være ham at de kartene ble laget som har tillatt skip av alle størrelser og klasser å navigere trygt gjennom disse farlige farvann, og på den måten — gjennom forbindelsen med verden utenfor — åpne for den sivilisasjon, handel og velstand som øyboerne har i dag.» (Boyle T. Somerville.)

En annen engelsk offiser i den samme ekspedisjon har fortalt om engang de mistet et landgangsfartøy som med alt sitt utstyr drev i land på stranden. På grunn av brenningen måtte de oppgi å få båten med seg. Først en uke senere kom de tilbake for om mulig å finne igjen noe av utstyret. Det viste seg da

at de innfødte hadde trukket båten opp på land, omhyggelig samlet det som var i den, og lagt dette pent ved siden av båten. Da landsbyen deres lå et godt stykke unna, hadde de skrevet på en planke på sitt eget språk: «Vi har samlet opp alt vi kunne finne. Vi har ikke stjålet noe.» Dette var så meget mer bemerkelsesverdig — skriver den engelske offiseren — som båtens tauverk og seil lett kunne ha fristet de innfødte over evne (G. C. Frederick).

Tidligere ble gamle, syke og arbeidsuføre nærmest utstøtt av stammen og ikke sjelden direkte utryddet. Nå fikk de pleie og omsorg. Kannibalisme var også en saga blott da Michelsen dro til Europa, — og en kortere tid også var i sitt eget fedreland.

Michelsen hadde sin hustru med seg på reisen til Europa. Hun var av skotsk ætt og hadde vært hans modige og oppofrende medhjelper i over 10 år på Tongoa. Mens de var i London, fødte hun det siste barnet, en gutt som ble kalt Oscar, etter faren. Hun døde bare fjorten dager etterpå og ligger gravlagt i London. Sønnen kom siden til Norge og er i dag prost i vår kirke (i Våler i Solør).

Da Michelsen vendte tilbake til Tongoa, tok han fatt på å bygge videre på det grunnlag som var lagt. Han fikk i alt reist 4 kirker, som han selv hadde tegnet og var byggmester og byggeleder for. Dessuten var han med som tømmermann under oppførelsen av den prektige hovedkirken. Misjonsstasjonene var han også med på fra først til sist. Både kirken og stasjonene var praktisk innredet og godt bygget. I flere år greidde disse bygninger å motstå de orkaner som fra tid til annen overfaller øyområdet. Men i årene 1918 og 1922 var været så avsindig at praktisk talt samtlige kirker og misjonsstasjoner styrtet sammen. Også ellers ble det gjort voldsomme ødeleggelser, og befolkningen led stor nød i mange år etterpå. Ikke desto mindre klarte Michelsen å bygge opp igjen kirkene og stasjonene i løpet av få år. Han ga kirkene en noe endret konstruksjon, som viste seg å være så god at de siden ble stående selv under de verste orkaner.

Michelsens praktiske anlegg og interesser kom også til ut-

trykk i de veianlegg han selv planla og sørget for å få utført på Tongoa. Noen av disse veianlegg var førsteklasse etter datidens forhold — og fikk stor betydning for forbindelsen øy-folket imellom, for den åndelige utvikling så vel som den materielle.

Michelsens gode språkkø og hans store iver for at de innfødte skulle høre, lese og synge Guds ord på deres eget språk, drev ham til oversettelsesarbeid, som krevde tid og utholdenhet av ham. Først skrev han en bibelhistorie fra Det gamle testamente, og dernest oversatte han hele Matteus-evangeliet. Dette ble trykt av Det britiske og utenlandske bibelselskap. Senere oversatte han hele Lukas-evangeliet, og for å spare tid foretok han selv trykning og innbinding på Tongoa. Det neste han gjorde, var å oversette den delen av «Barnebibelen» som omfattet Det gamle testamente. Like stor betydning som alt dette tilsammen var den salmeboken han ga ut på et av Tongoa-språkene. Den inneholdt mest salmer han selv hadde skrevet, men dessuten flere oversettelser.

Michelsens anseelse innenfor engelsk misjonslitteratur (jfr. «Christian Missions and Social Progress») skyldes i første rekke hans to bøker «Cannibals Won for Christ» og «Misi». Den første ble i sin tid oversatt til norsk, men er ikke lenger å oppdrive. Den siste skrev han noen år før han døde. Begge bøker bærer preg av nøyaktighet og saklighet. Skal man være sannheten tro, bør det dog innskytes at Michelsen aldri legger skjul på hva han selv har utrettet. Men han gjør det på en så barnlig og naturlig måte at det avvepner enhver tanke på selvros og hovmot. Det kan likevel tenkes at ydmykhet og beskjedenhet ikke var hans aller sterkeste side.

Michelsen arbeidet ufortrødent på Tongoa til han var fylt 80 år. Men nå mente han det var på tide at en yngre mann overtok etter ham. Dette var også stilt i utsikt. Men da han hadde flyttet tilbake til New Zealand, viste det seg likevel uråd å skaffe en etterfølger. Michelsen dro da like godt enda en gang tilbake til Tongoa og ble mottatt med glede av befolkningen. Han var der i 4 år til.

Nordmannen Oscar Michelsen fikk utrettet store ting på den gamle menneske-eter-øya Tongoa. Selv om man ikke skal se bort fra at *indirekte* var ganske sikkert også Tongoa blitt påvirket i noen grad av misjonsarbeidet på de andre øyene på Ny-Hebridene, står det like fullt fast at Michelsen er Tongoas apostel. Han hadde både legemlige og åndelige kjempekrefter. Hans rike menneskelige utrustning ellers forklarer meget av de resultatene han oppnådde. Selve utseendet gjorde et mektig inntrykk. Han ruvet som en patriark — med sitt lange, hvite skjegg, den høye pannen og det faste, rolige, viljesterke blikket. Men det avgjørende var hans tillitsfulle og urokkelige tro på Guds styrelse i alt, hans lydighet mot Herren som kalte ham og hans brennende kjærlighet til det folk han var sendt til.

Oscar Michelsen døde i Auckland på New Zealand i 1936 — 92 år gammel — og ligger gravlagt der.

KILDER

Skriftlige opptegnelser av prost Oscar Michelsen, Våler i Solør.

Oscar Michelsen: *Cannibals Won for Christ*. Norsk utgave: *Menneskeædere vundet for Herren* (Kristiania 1894).

Oscar Michelsen: *Misi*. London/Edinburgh.

James S. Dennis: *Christian Missions and Social Progress I-III*.

E. M. Bliss (red.): *The Encyclopædia of Missions I-II*.

Det norske geografiske selskabs aarbog 1891-92.
